

FIATALOK NYELVTANULÁSÁNAK ÉLETKORI ÉS TÁRSADALMI ÖSSZEFÜGGÉSEI

AGE-RELATED AND SOCIO-ECONOMIC CORRELATIONS OF LANGUAGE LEARNING: A STUDY OF THE HUNGARIAN YOUTH

Novák Ildikó – Morvai Laura

Abstract: In our study we examined the background of the foreign language knowledge and learning of the Hungarian Youth. Who are successful and what group of learners can convert their knowledge into language certificates? What aspects lie behind their success? We based our analysis on the Magyar Ifjúság 2012 database using the variables that could help us draw conclusions about language skills, language learning and language certificates. As in the first place we studied the effect of age and student status, we divided the sample into 3 main categories: 15-19-year-old secondary school students, 20-24-year-old students mostly students studying at higher education and 25-29-year-old students predominantly workers. We examined several dimensions of language learning: (1) the subjective perception of language skills (2) the objective perception of language skills (language certificates and their level), (3) formal and non-formal education (4) students' plans to study foreign languages in the future. Examining the similarities and the differences between the groups we also analysed what correlations there were between the socioeconomic status of the parents and the language skills of the students. We analysed the students' attitude to foreign languages as well as their attitude towards English as a foreign language. As a result we detected strong parental influence, however, some differences between the age groups could be observed.

Keywords: language skills, language learning, socio-economic status, language certificates, youth,

1. Bevezetés

A tanulók és hallgatók idegennyelv-tudása napjainkban az oktatás körül zajló diskurzusok fókuszába került, hiszen a hallgatók alacsony arányú nemzetközi mobilitása vagy a felsőoktatási tanulmányok kitolódó lezárása mögött egyaránt az alacsony hatékonyságú nyelvtanulás, a hiányzó nyelvvizsga áll. Az idegennyelv-oktatás, elsősorban az angol nyelvtanítás hosszabb ideje elindult a szakmódszertani megújulás útján, azonban a rendszerváltás utáni szakember utánpótlás nehézségei (nyelvtanárok gyorsított ütemű átképzése, majd a nyelvtanárok tömeges pályaelhagyása, közoktatási intézményekben tapasztalható fluktuáció), az általánosan gyengülő grammatikai, szövegértési képességek miatt a tanulók nyelvtanulási karrierje töredezett vagy torzóban marad.

2. Elméleti háttér

2.1. Nyelvtanulás pszichológiai háttere

A nyelvtanulás pszichológiai megközelítése alaposan kutatott terület, azokra az elméletekre és fogalmakra koncentrálunk, melyek témánk szempontjából fontosak és adataink tekintetében relevánsak. A nyelvtanulási attitűd és motiváció vizsgálata szempontjából a szakirodalomban Robert Gardner (1985) műve az egyik legjelentősebb, mely Kanadában kétnyelvű környezetben végzett kutatásain alapul. Az ő nevéhez fűződik az *integratív motiváció* fogalmának bevezetése, mely szerint erős hatással van a tanulók motivációjára az, hogy hogyan viszonyulnak a tanult idegen nyelv kultúrájához,

anyanyelvi beszélőihez és ezáltal magához a nyelvhez. Ezzel az elméletével Gardner szociálpszichológiai tényezőként állította be a nyelvtanulási motivációt.

Kormos és Csizér (2008) szerint Gardner integratív motivációs elméletét differenciáltan lehet alkalmazni, mert a 21. században az angol nyelv a globalizáció következményeként nemzetközileg használt nyelvként elválzik az angol anyanyelvi használók kultúrájától. Elemzésünkben ezért külön vizsgáljuk az idegen nyelvekre és az angol nyelvre vonatkozó viszonyulást.

Egy másik fontos kutatási irány a nyelvtanulás pszichológiájának nemzetközi vizsgálatában a Dörnyei Zoltáné (Dörnyei, 2005), aki megalkotta a három komponensből álló motivációs modelljét, mely szerint létezik egy ideális nyelvi énkép (amilyennek a tanuló elképzei magát ideális idegen nyelvi beszélőként) egy szükséges nyelvi én (azon tulajdonságok csoportja, melyeket elképzeleése szerint elvárnak tőle, kevésbé internalizált tulajdonságok összessége), valamint az idegennyelv-tanulási tapasztalat.

A diákok motivációját számos magyarországi kutatás vizsgálta (Nikolov, 1999, 2003; Csizér, Dörnyei és Németh, 2004; Kiss és Nikolov, 2005; Tánczos és Máth, 2005; Bacsa, 2008). Csizér és Dörnyei (2005) klaszteranalízist alkalmazva vizsgálta 8. osztályos magyar diákok motivációját. Négy különálló motivációs csoportba sorolták a tanulókat és vetették össze Dörnyei idegen nyelvi érendszerének első két elemével. Megállapították, hogy a sikeresebb tanulók esetén erős szükséges nyelvi énkép volt megfigyelhető. A vizsgált minta mindössze 1/5-e nem tartozott a legmotiváltabb csoportba, mely szerintük egyértelmű nyelvtanulási motivációs potenciálról tanúskodik a magyar fiatalok ezen csoportja körében. Mintájuk társadalmi és regionális összetételét tekintve azonban nem volt reprezentatív a magyar tanuló társadalom egészére nézve.

Az attitűd és motiváció kapcsolatát vizsgálta Csizér (2007) 13-14 éves diákok nyelvtanulási szándékát és attitűdjének kapcsolatát keresve. A nyelvtanulást biztosan folytatók, a bizonytalanok és a nyelvet elutasítók válaszaiból megállapította, hogy a biztos folytatók, mind az integratív, mind az instrumentális motivációs skálán magasabb értékeket mutattak, mint a másik két csoport.

Elemzésünkhöz hasonlóan középiskolások, egyetemi hallgatók és felnőtt tanulók angolnyelv-tanulási motivációját vizsgálta Kormos és Csizér (2008), ám döntően budapesti mintán. Eredményeik alapján mindhárom csoportnál magas nyelvtanulási hajlandóságot tapasztaltak, mely véleményük szerint ellentmondásban van a magyar populáció aktuális nyelvi készségével. Feltételezésük szerint a magas motiváció nem jelenti automatikusan azt, hogy a diákok elegendő energiát fektetnek a nyelvtanulásba. Mivel a nyelv elsajátításához a többi tantárgyhoz viszonyítva másabb készségekkel kell rendelkezni, szükségesnek érzik mind az iskola, mind a szülők részéről kifejleszteni a diákok önálló tanulási készségét a sikeres nyelvtanulás érdekében.

2.2. Családi háttér és a nyelvtanulás szocio-ökonómiai háttére

A családi háttér nyelvtanulási vonatkozású vizsgálata szintén gyakran kutatott terület Gardner (1985) művében a szülők szerepét gyerekeik nyelvtanulásában vizsgálva aktív és passzív típusra osztotta a szülőket. Kormos és Csizér (2005) feltárták azon konkrét metódusokat, melyekkel a család befolyásolja a nyelvtanulást. Kvalitatív kutatásukban 40 interjút készítettek 8. osztályos angol és német nyelvet tanuló diákokkal. Eredményeik kimutatták, hogy a jó nyelvtanulónak minősülő diákok 85%-a kap segítséget családjától. A szülőknek ezen felül a motiváció fenntartásában is fontos szerepük van. A szakirodalom áttekintésekor azzal szembesültünk, hogy a nyelvtanulás szociológiai vizsgálata, mely a pszichológiai megközelítéssel ellentétben nem kognitív szempontból vizsgálja a nyelvtanulást, hanem mint a társadalom és kultúra része, kevésbé kutatott terület.

A nyelvtanulásra irányuló vizsgálatok között kevés kutatásban lelhető fel a tanulók szocio-ökonómiai háttérének vizsgálata. A Pennsylvania Egyetem kutatója, Yoko Goto Butler (Butler, 2013) cikkében maga is hiányolja az EFL (angol, mint idegen nyelv) és ESL (angol, mint második nyelv) kutatásokból a szocio-ökonómiai tényezők vizsgálatát és tanulmányával ezt a nézőpontot szeretné erősíteni. Cikkében rávilágít arra, hogy a globalizáció következtében felértékelődött az angol nyelvtudás társadalmi és gazdasági erejére, azonban az angol nyelvtudásban hiányosságok mutatkoznak. Feltevése szerint a sikerek és kudarcok okai a diákok szocio-ökonómiai státuszának különbözőségében keresendők. Kutatása során egy közepes méretű kínai városban 4. 6. és 8. osztályos diákokat és szüleit vizsgálta meg

és kereste az összefüggést a diákok szüleinek szocio-ökonómiai státusza, viselkedése, az angol nyelvtanulásról alkotott elképzelése és a gyerekeik angol nyelvtanulási készségéről alkotott képe között. A különböző szocio-ökonómiai státuszcsoportok között nem volt eltérés az angol nyelvtanulásról és a diákok sikerességének elképzeléséről alkotott képük tekintetében. Szignifikáns különbség mutatkozott azonban a szülők direkt (segítségnyújtás a nyelvtanuláshoz) és indirekt viselkedésében (szülői példamutatás és az olvasottság). A szülők körében végzett vizsgálatokat összevetve a diákok eredményességével azt találta, hogy a szocio-ökonómiai státusz nem volt hatással a diákok hallás és olvasás utáni szövegértésére valamint az írási készségükre, azonban a beszédkészségükre igen.

2.3. Nyelvi önértékelés

A nyelvtudás önértékelés alapján való meghatározása sokáig nem volt elterjedt gyakorlat a magyar társadalomban, a Közös Európai Referenciakeret (Európa Tanács, 2001) megjelenéséig a nyelvtudás objektív mérése, vagyis nyelvvizsga-bizonyítvány megléte volt irányadó a nyelvtudás megítélésében. A KER bevezetése és a részben önértékelésen alapuló nyelvi útlevél használata változtatott mind az idegen nyelvet beszélők, mind a munkaadók hozzáállásán.

A Közös Európai Referenciakeret az elmúlt évek egyik legjelentősebb változását hozta a hazai és európai nyelvoktatásban. A 2002-ben bevezetett 6 szintes keretrendszer célja a mobilitás, a nemzetközi kapcsolatok, az oktatási intézmények közti együttműködés elősegítése, az élethosszig tartó tanulás támogatása valamint a nyelvvizsgák kölcsönös elismerése volt. A nyelvoktatási programok tervezésén kívül hozzájárul a nyelvvizsgák értékelési kritériumainak egységesítéséhez.

A Közös Európai Referenciakeret segítségével egy nyelvi útlevél kitöltésére nyílik lehetőség, mely három részből áll: 1) a nyelvtudás leírása önértékeléssel, 2) nyelvi bizonyítványok valamint 3) a nyelvi és kulturális tapasztalat megjelöléséből.

3. Adatok és változók

Kutatásunk elvégzéséhez a Magyar Ifjúság 2012-es adatbázist használtuk mely a negyedik nagymintás kutatása a 2000-ben elindított kutatássorozatnak. A reprezentatív minta közel 8000 fő megkérdezésével a 2011-es népszámlálás alapján az összlakosság 18% kitevő 15-29 éves fiatalok körében készült, közel 50-50%-os nemek közti megosztottsággal (fiú 50,15, lány 49,85). A minta alapváltozók mentén: N=7867 (Székely, 2013). A mintán a változókat külön-külön vizsgáltuk három korcsoportra osztva: a nagyrészt még a közoktatásban résztvevő 15-19 éves korosztályra, a döntően felsőoktatásban tanuló 20-24 éves korosztályra és a nagyobb százalékban munkavállaló 25-29 éves korosztályra.

Ami a minta területi összetételét illeti, a megkérdezettek közel 15%-a budapesti, 17%-a megyeszékhelyen lakik, 2,36% megyei jogú város lakosa, 34% egyéb város lakó, 33%-uk községi lakos. A 25-29 éves korosztálynál a budapestiek aránya kicsit magasabb, mint a két másik korcsoportban illetve az összátlaghoz viszonyítva (13, 14, 17,4%) (Székely, 2013). A minta nemek közti megoszlása mindhárom csoport esetén közel 50-50%-os megoszlással készült (Székely, 2013). Az összes megkérdezett szüleinek társadalmi státusát tekintve elmondható, hogy az édesapák iskolai végzettségét tekintve nincs szignifikáns különbség az egyes korosztályok között, az anyák esetén viszont a statisztikai próba, noha szignifikáns eltérést mutatott ($p=0,036$) jelentős differencia itt sem figyelhető meg. Ezek a minimális eltérések például abban nyilvánulnak meg, hogy a legfiatalabb korosztályban másfél-másfél százalékkal magasabb a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkező édesanyák aránya, mint a legidősebb korcsoportnál.

Kutatásunkban a nyelvtanulás négy dimenzióját vizsgáljuk:

(1) a nyelvi készségek szubjektív percepciója (2) idegennyelv-tudás objektív indikátora (nyelvvizsgával való rendelkezés és annak szintje), (3) a formális és non-formális nyelvtanulási szintér (4) jövőbeli nyelvtanulási szándék. E vizsgált fogalmaknak megfelelő változók kategoriális és ordinális típusúak. Értékeik változására keresünk magyarázatot, elsősorban a korcsoport és a szülői iskolázottság elemzésbe való bevonásával.

Hipotéziseink

1) Azt feltételezzük, hogy a legfiatalabb korcsoport bizonyul majd nyelvtudását illetően a leginkább magabiztosnak, mivel ez a korosztály zömmel közoktatásban tanul, éppen ezért heti több alkalommal is találkozik legalább egy idegen nyelvvvel.

2) A nyelvtudás objektív indikátoraként megjelenő nyelvvizsgálóval való rendelkezés viszont inkább az idősebb korosztályokra jellemző, hiszen ezekben a korosztályokban már megjelennek a diplomás fiatalok, akik számára a meghatározott szintű nyelvvizsga vagy nyelvvizsgák megléte a diplomaszerezés feltétele.

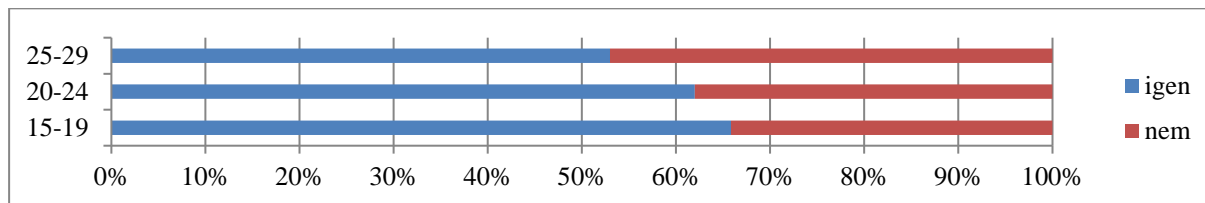
3) a, Mivel a közoktatásban zajló nyelvtanulásnak nem a nyelvvizsgára való felkészítés az elsődleges célja, ezért feltételezzük, hogy nyelvvizsgálóval rendelkezők között markánsan megjelennek majd azok, akik non-formális keretek között tettek szert a sikeres vizsgához szükséges extra ismeretekre.

b, Feltételezésünk szerint az idősebb korcsoportoknál és a magasabb szülői iskolavégzettség mellett fokozottabb mértékben jelenik majd meg a iskolán kívüli nyelvtanulás.

4) A jövőbeli tanulási szándék esetén korosztálytól függetlenül markánsan megjelenő irányt jelent a nyelvtanulás.

3.1. Az idegen nyelvi készségek szubjektív percepciója

A nyelvvizsgálóval rendelkezők arányát jól jelezheti előre azon tanulók aránya, akik megbízhatónak tartják a saját nyelvtudásukat, ezért elemzésünkben mi is fontos kérdésnek tartottuk ezt. Az adataink (1. ábra) azt mutatják, hogy a 15-19 éves fiatalok kétharmada nyilatkozott úgy, hogy beszél idegen nyelvet. 20-24 éves társaik közül már kicsit kevesebben, mint kétharmad, a 25-29 éveseknek már csak alig több, mint a fele nyilatkozott pozitívan idegen nyelvi beszédkészségével kapcsolatban. Felvetődik a kérdés, hogy a két szélső korcsoport közötti 13 százalékpontos eltérés magyarázható-e azzal, hogy az iskolából kikerülve már nem érzik úgy, hogy a tanult nyelven beszélni tudnak, tudásuk megkopik és elvesz, így válaszuk az önbizalmuk elvesztését tükrözi. Természetesen az idősebb korcsoportok az internet és a földrajzi mobilitás útján is feltehetőleg alacsonyabb arányban tudtak idegen nyelvgyakorlási lehetőséghez jutni.

1. ábra. Az idegen nyelvet beszélők aránya a különböző korcsoportokban (n=7945) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

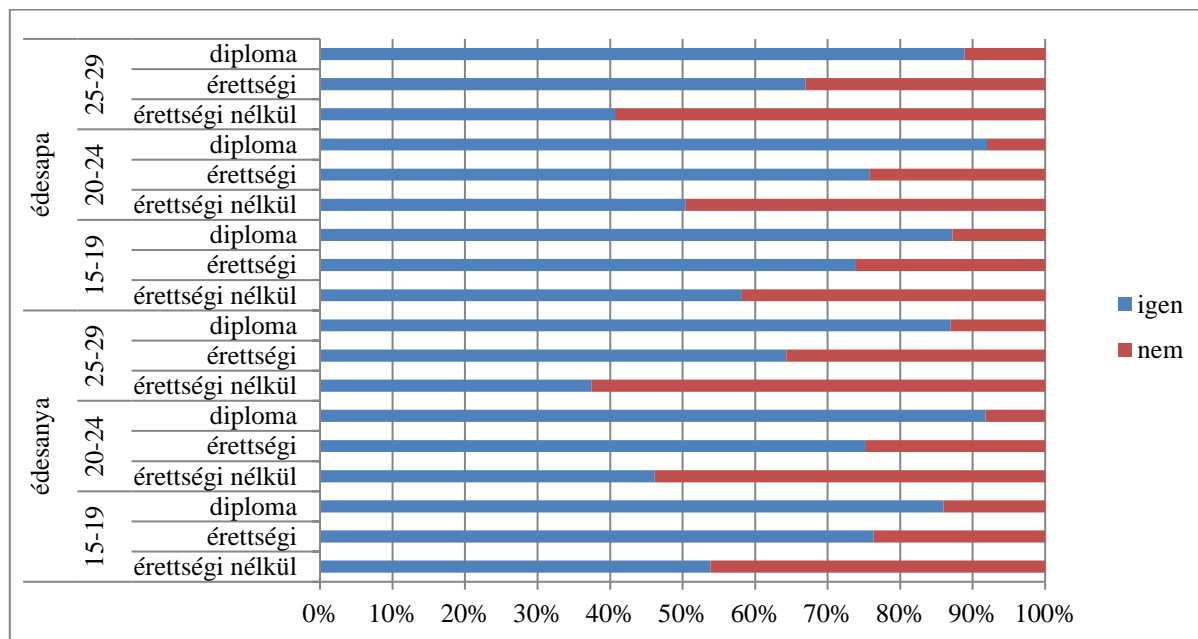
Összehasonlításként megvizsgáltuk az EUROSTAT 2007. és 2011. évi felméréseinek (Eurostat [\(edat aes 121\)](#)) Magyarországra vonatkozó adatait, melyek a 25-64 év közötti korosztály idegennyelvtudását vizsgálták az Európai Unió országaiban. Ezen felmérések alapján a fent megjelölt korcsoport 74,8%-a (2007), illetve 63,2%-a (2011) nem beszél egy idegen nyelvet sem. Ezzel az adattal Magyarország messze elmarad az EU átlagtól (39,3 % (2007), 34,3% (2011)) és a közép-európai régió országaitól. Egyedül Románia 2007-es adata (69,6%) közelít a magyar értékhez. Ugyanezen felmérés alapján 2011-ben a válaszadók közel negyede állította, hogy beszél egy idegen nyelvet. Bízható, hogy a két vizsgálat között eltelt 4 évben közel 11 százalékpontot csökkent a nyelvet nem beszélők aránya, s emellett az egy idegen nyelvet beszélők 2011-es adata is javuló tendenciát mutat 2007-hez képest (17,6% (2007)). Ehhez a javuláshoz a fiatalok nyelvtudása egészen biztosan hozzájárult. Bár az általunk vizsgált legidősebb korcsoport kis részben fedi le az EUROSTAT válaszadóit, mégis bízható, hogy a 25-

29 éves korosztály között az idegennyelv-tudásról beszámoló aránya közel duplája az EUROSTAT 2011-es eredménynek.

3.1.1. Nyelvtudás a szülők iskolai végzettsége szerint

A szülők szerepét a nyelvtanulás sikerességére már számos kutatás bizonyította. Gardner (1985) aktív és passzív szülő típusokat határozott meg. Kormos és Csizér (2005) konkrét metódusokat tárt fel, melyek segítségével a család pozitívan befolyásolja a nyelvtanulást. Kvalitatív kutatásuk eredményei kimutatták, hogy a jó nyelvtanulónak minősülő diákok 85%-a kap segítséget otthonról, negyedük már óvodás korban elkezdte a nyelvtanulást, a szülők felől erős az elvárás, hogy a szülő által is beszélt nyelvet a gyerek is beszélje majd, ha pedig a szülő nem beszéli a nyelvet, a diákot arra ösztönzi, hogy szerezzék meg jövőbeni boldogulásához feltétlenül szükséges nyelvtudást. Feltárták továbbá, hogy a támogató szülő hajlandó anyagilag is támogatni gyermeke minőségi nyelvtanulását például a magán nyelvtanítók megfizetésével illetve megragadja a kínálkozó lehetőségeket, hogy gyermeke idegen nyelvi környezetben kipróbálhassa magát. Vizsgálatuk azt mutatta, hogy szülőnek a motiváció fenntartásában is fontos szerepük van.

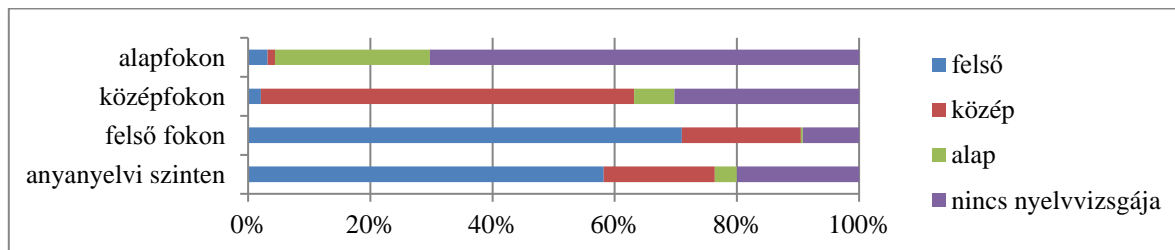
Kevés kutatás foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mely társadalmi csoportba tartozó szülők játszhatnak aktív szerepet a sikeres nyelvtanulók támogatásában. Feltevésünk szerint az idegen nyelvi készségek szubjektív percepciója nem független a családi háttértől, hiszen az otthonról hozott kulturális tőke az aspiráció szintjét, az általános nyelvi képességeit erősíti. Amikor megvizsgáltuk, hogy a saját megítélésük szerint nyelvtudással rendelkező szüleinek hogyan alakul az iskolai végzettsége (2. ábra), azt tapasztaltuk, hogy mindhárom korcsoportnál a nyelvtudásról nyilatkozók aránya rendre növekszik a szülők iskolai végzettségével. Míg az érettségi nélküli anyákkal rendelkező fiatalok 45%-a beszél idegen nyelvet, ez a szám az érettségivel rendelkező szülők esetén már 71%, a diplomával rendelkező szülő esetén pedig 88%, vagyis az alsó és felső korcsoport között majdnem megduplázódik. Hasonló tendencia rajzolódik ki az apák végzettségét vizsgálva, az idegen nyelvet beszélő fiatalok nagyjából azonos, egy pár százalékkal magasabb aránya figyelhető meg (49%, 73% és 90%). A számok alapján megerősíthető, hogy a szülők iskolai végzettségének hatása van a fiatalok nyelvtudására.

2. ábra. Nyelvtudás valamint az édesanyák (n=7409) és édesapák (n=7224) iskolai végzettségének kapcsolata korcsoportonként (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

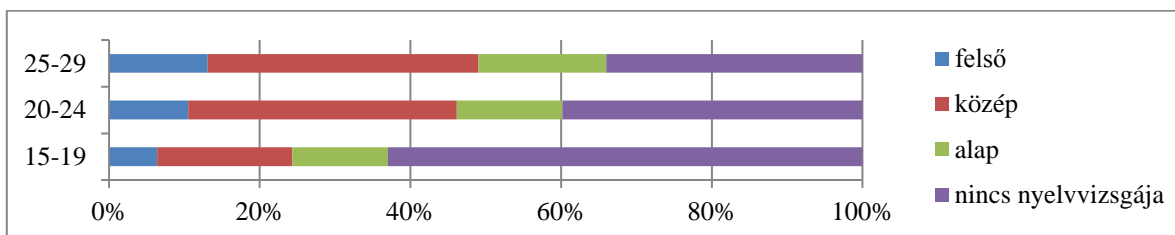
3.2. Az idegennyelv-tudás objektív indikátora (nyelvvizsgával való rendelkezés és annak szintje)

Mivel mind a nyelvtudás, mind a nyelvvizsga vonatkozásában a leggyakoribb nyelv az angol volt, az objektív indikátor vizsgálatakor az angol nyelvvizsgára koncentrálnunk. Ha az idegennyelv-tudás szubjektív percepcióját összevetjük annak objektív mutatójával (3. ábra), azt tapasztaljuk, hogy a fiatalok angol nyelvtudása vagy megfelel vagy meghaladja az elért nyelvvizsga szintet. Alapfokú tudást többnyire költségkímélésből ritkán váltanak nyelvvizsga bizonyítványra, 70%-uknak nincs is ilyen, vélhetően céljaik között szerepel egy magasabb szintű vizsga megszerzése. Középfokú tudást már 60%-ban nyelvvizsgával is igazolni tudnak, s a felsőfokú tudásúak 70%-a rendelkezik megfelelő nyelvvizsgával. Ebből arra következtetünk, hogy az indíttatás, az anyagiak vagy a bátorság hátráltathatja őket.

3. ábra. Az angol nyelvtudás és angol nyelvvizsga kapcsolata nyelvvizsgatípusonként (n=4757) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

Adataink azt mutatták, hogy ebben a fiatal mintában az életkorral előrehaladva egyértelműen növekszik az nyelvvizsgával rendelkezők aránya. Angol nyelvvizsgával a legfiatalabb korcsoportban 37,1%, a középső korcsoportban 60,2% és a legidősebb korcsoportban 66% rendelkezik (4. ábra). Szembetűnő a 20 év fölötti korcsoportban megugró középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya, miközben az alap és a felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya mértékletesen növekszik. Ennek hátterében állhat a diplomaszerezéshez szükséges nyelvvizsga elvárás teljesítése. Amögött, hogy a legidősebb korosztály körében magasabb az alapfokú nyelvvizsgák száma, szintén a diplomaszerezés során elvárt nyelvvizsga bizonyítványokra vonatkozó szabályozás húzódnak meg, hiszen több szak esetén az egy középfokú nyelvvizsga mellett egy másik nyelvből tett alapfokú nyelvvizsga iránti elvárás is megjelenik.

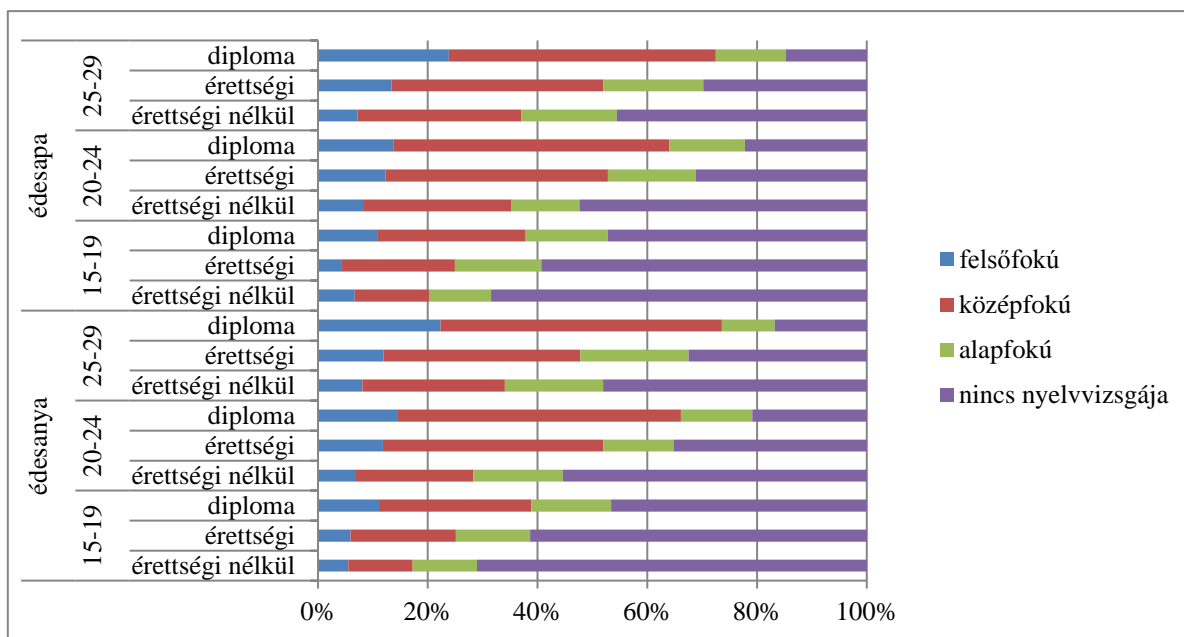

4. ábra. Angol nyelvvizsgával rendelkezők aránya korcsoportonként és nyelvvizsga szintenként (n=3758) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

3.2.1. Bizonyítványra váltott nyelvtudás a szülők iskolai végzettsége szerint

Feltételeztük, hogy a nyelvvizsgával rendelkezők nem egyenletesen oszlanak el a különböző társadalmi csoportok között, hiszen a nyelvtanuláshoz a családból hozott kulturális tőkére és az iskolai nyelvtanulás kiegészítése miatt anyagi tőkére is szükségük van, melyet a nagyobb státusúak inkább tudnak biztosítani gyermekeiknek. Feltehető a kérdés, hogy a korban előrehaladva természetes növekedésen megy-e keresztül a nyelvvizsgák száma, vagy a fiatalabb korcsoportoknál gyorsuló növekedést tapasztalunk-e. Az adatok arra vallanak, hogy a 20-24 éves generáció akár már produktívabb lehet, mint a tőle idősebb korcsoport, amely a közép- és a felsőfokú nyelvvizsgából többnyire valamivel kedvezőbbet szerez meg

a szülői iskolázottság azonos szintje esetén (5. ábra). A szülők iskolai végzettsége mindhárom korcsoportban korrelál a nyelvvizsgával rendelkezők arányával, minél magasabban iskolázott anya és apa gyermekéről van szó, annál inkább rendelkeztek nyelvvizsgával. Emellett a szülői iskolai végzettség hatása megmutatkozik az elért nyelvvizsga szintjében is.

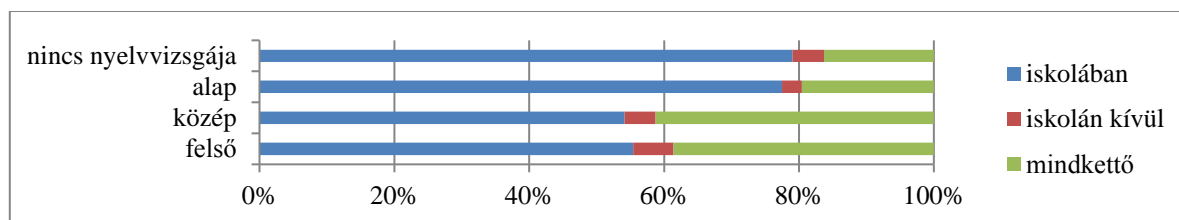

5. ábra. Angol nyelvvizsga szintje az angol nyelvet beszélők az édesanyák (n=3516) és édesapák (n=3422) iskolai végzettségének viszonylatában korcsoportonként (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

A szülők társadalmi státusa egyértelműen befolyásolja a fiatalok nyelvtanulásának sikerességét. Felvetődik tehát a kérdés, hogy hogyan lehetne segítséget nyújtani azon fiataloknak, akiknél hiányzik a támogató család. Az iskola vajon milyen formában tudná pótolni a plusz figyelmet, illetve az anyagi források hiányát. További kutatásaink során arra törekszünk, hogy azonosítsuk ezeket a tényezőket. Korábbi kutatások szerint a felekezeti fenntartású iskolák diákjai a szülők iskolai végzettségétől függetlenül nagyobb arányban rendelkeznek nyelvvizsgával (Pusztai, 2009). Jelen adatbázis nem tartalmaz iskolafenntartó változót, viszont az önmagukat egyházuk tanítása szerint vallásosnak vallók felülreprezentáltak rendelkeznek középfokú angol nyelvvizsgával. Ennek alapján arra következtethetünk, hogy a motiváció ébren tartása mellett a munkamorállal összefüggő vonatkozásai is vannak a nyelvtanulásnak.

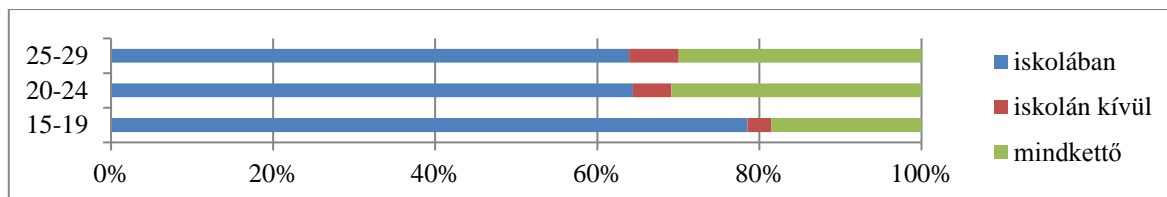
3.3. A formális és non-formális nyelvtanulási szintér

Eredményeink azt mutatják, hogy a magasabb szintű nyelvvizsga bizonyítványok majdnem felének háttérében nem csak az iskolai nyelvtanulás húzódik meg, hanem egyéb iskolán kívüli foglalkozások is, melyek önállóan vagy többségében az iskolai nyelvtanulás után vagy mellett támogatták a fiatalokat a nyelvvizsga megszerzésében (6. ábra).

6. ábra. Nyelvvizsga bizonyítvány szintje és nyelvismeret megszerzésének szintere (n=3749) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

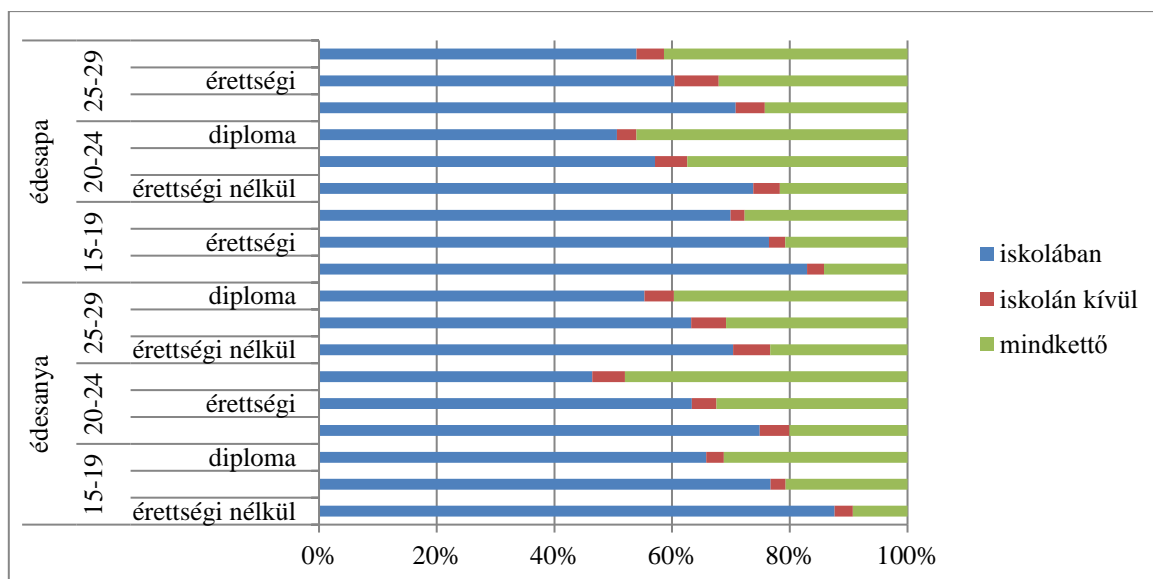
Arra vonatkozóan, hogy hol tanulták az egyes korcsoportok az idegen nyelvet, egyértelműen kirajzolódik egy markáns csoport, akik csupán az iskolában szerezték nyelvtudásukat. Míg a két idősebb korosztálynak körülbelül 65%-a tanult csak az iskolában idegen nyelvet, addig a még főként iskolapadban ülő legfiatalabb korosztály esetén majdnem 80%-ban csak az iskolában (7. ábra). Érdekes megfigyelni, hogy legnagyobb arányban a legidősebb korosztály az, amely iskolán kívül szerezte a nyelvismeretét, de esetükben is mindössze 6%-ukra igaz ez. Ugyanakkor a két idősebb korosztálynál jelentős százalékban, majdnem egyharmad arányban, az iskolában és iskolán kívül egyaránt tanult nyelvet, ezzel szemben ez a legfiatalabb korosztály mindössze 18,5%-ra igaz. Ennek a háttérében az állhat, hogy ezekben a korcsoportokban nagyobb nyomás nehezedik a fiatalokra a nyelvtudásuk bizonyítvánnyal való alátámasztására, hiszen mind a diplomaszerzés, mind a munkaerő piaci boldogulás kapcsán szükségük van erre. Éppen ezért a két idősebb korcsoportra igaz lehet az is, hogy tudatosabban fektetnek be ők vagy szüleik a nyelvtudásukba.

7. ábra. Nyelvismeret elsajátításának színtere korcsoportonként (n=3770) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

3.3.1. Nyelvismeret elsajátításának színterei a szülők iskolai végzettsége szerint

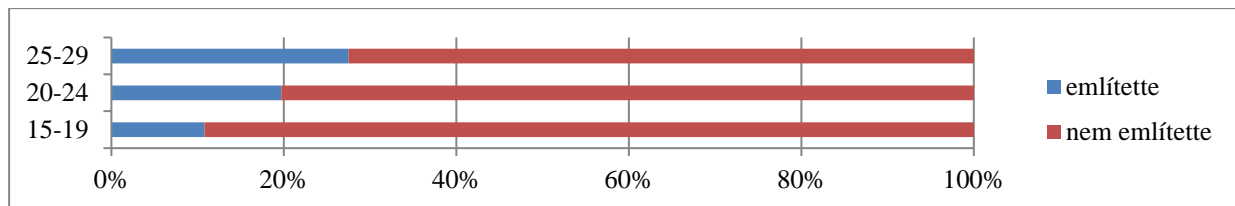
Mindhárom korcsoportban megfigyelhető, hogy a magasabb iskolázottságú szülők gyermekei közül többen szántak erőforrásokat az iskolán kívüli nyelvtanulásra. Egyrészt azt feltételezhetjük, hogy a magas státusú, ambiciózus és tájékozott családok gyermekei valószínűleg többet költenek nyelvtanulásra. Másrészt nem csupán a társadalmi státus és az anyagi helyzet döntő, hiszen a meglévő anyagi forrásokkal kapcsolatos döntés valójában kulturálisan kódolt érték-döntés. Max Weber (1982) és Bourdieu (1978) nyomán nyelvtanulásra is érvényes az a társadalmi törvényszerűség, mely szerint a feltörekvő középrétegek optimista aszkézise képes arra, hogy a rendelkezésre álló anyagi erőforrásokat ne hedonizmusra fordítsa, hanem a jövőbe való befektetésre. Eredményeink megerősítik korábbi feltételezésünket, hiszen jól látható, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei esetén nagyobb arányban megfigyelhető a nyelvtudás iskolán kívüli képzéssel való megerősítése is (8. ábra).

8. ábra. A nyelvismeret elsajátításának helyszíne a szülői iskolai végzettség tükrében (édesanyák n=3525, édesapák n=3432) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

3.4. Jövőbeli nyelvtanulási szándék

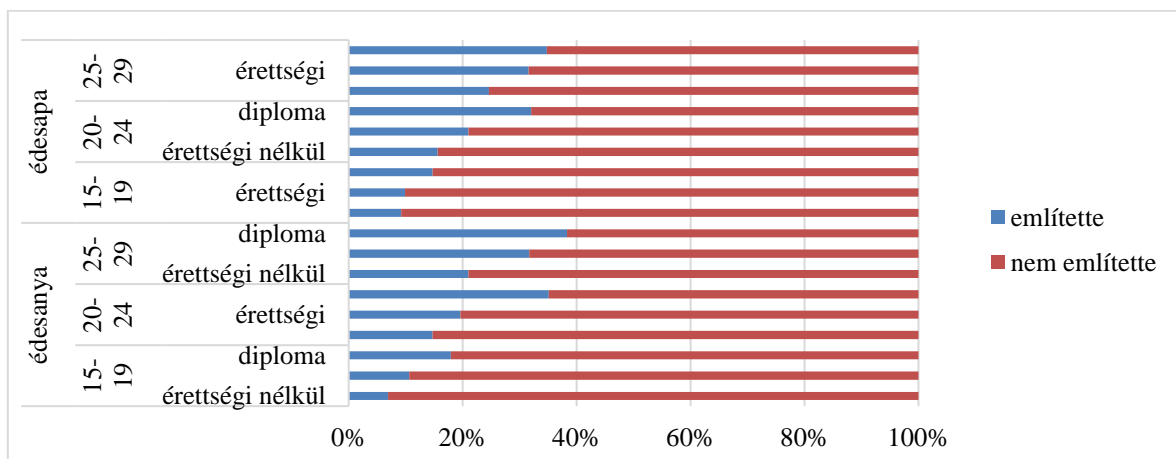
Ahogy láthattuk a nyelvtudás, a nyelvvizsga bizonyítvány és a nyelvtanulás színterei esetén a korcsoportok között jelentős különbségek figyelhetők meg, sőt ezt a szülői iskolai végzettség egyértelműen tovább árnyalta. Éppen ezért fontosnak találtuk azt is megvizsgálni, hogy a jövőben amennyiben még tanulnának valamit a fiatalok, akkor ebben milyen helyen szerepelne a nyelvtanulás (9. ábra). A 15-19 éves korosztály közel 10%-a említette a nyelvtanulást. A 20-24 éveseknél ez az arány közel a duplája, a 25-29 évesek 27,5%-a említette tanulási szándékai közt a nyelvtanulást. Az értékek korcsoport szerint emelkednek. Ennek oka lehet, hogy a fiatalabb korosztály a mintavétel pillanatban iskolai keretek között eleve tanult idegen nyelvet, illetve az egyetemi diplomája megszerzéséhez egyéb formában, mely képzések lekötik nyelvtanulási igényüket. A 25-29 éves korosztályban valószínűleg azok jelölhették meg a nyelvtanulást szándékként, akik szükségesnek érzik a nyelvtudást a munkájukhoz és a megkérdezés pillanatában már nem vesznek részt valamilyen nyelvi képzésben.

9. ábra. Jövőbeli nyelvtanulási szándékkal rendelkezők aránya korcsoportonként (n=2492) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

3.4.1. Nyelvtanulás szerepe a jövőbeli tanulási tervek között és a szülői iskolázottság kapcsolata

A jövőbeli nyelvtanulási szándék alakulását tekintve hasonlóan a korábbi tendenciákhoz, ebben az esetben is megfigyelhető a szülői iskolázottság hatása (10. ábra). Ez főként az édesanyák végzettségbeli különbségeinél jelent meg, hiszen az egyes korcsoportokon belül 11-20% közötti eltérést lehetett megfigyelni az anyák iskolai végzettsége esetén. Legnagyobb különbség a középső korcsoportnál tapasztalható, ahol az érettségizett anyák kisebb, a diplomával rendelkező anyák gyermekei viszont jóval nagyobb arányban tanulnának nyelvet, mint azok ahol alacsony iskolázottságú az édesanya. Az édesapák esetén némiképp kisebb a különbség a középső korosztály esetén, de a tendencia nagyon hasonló. Más jellemzi azonban a legidősebb korosztályt, ahol a nagyobb ugrást az érettségivel rendelkezés jelenti. A legfiatalabb korosztálynál mind az anyák, mind az apák esetén jóval kevésbé befolyásoló a szülők végzettsége, melynek oka az iskolai környezetre vezethető vissza.

10. ábra. Jövőbeli nyelvtanulási szándékkal rendelkezők aránya korcsoportonként a szülők iskolai végzettségének viszonylatában (édesanyák n=2394, édesapák n=2332) (forrás: Magyar Ifjúság 2012)

4. Összegzés

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy a mai fiatalok milyen nyelvtudással, milyen nyelvtanulási háttérrel rendelkeznek, mi rejlik a sikerek háttérében, milyen arányban tudják nyelvtudásukat nyelvvizsgára váltani. Elemzésünkhöz a Kutatópont által készített Magyar Ifjúság 2012 adatbázist használtuk: Három korcsoport adatait vetettük össze: a 15-19 éves, a 20-24 éves és a 25-29 éves korcsoportokat. Kutatásunkban a nyelvtanulás négy dimenzióját vizsgáltuk: 1) a nyelvi készségek szubjektív percepciója (2) idegennyelv-tudás objektív indikátora (nyelvvizsgálóval való rendelkezés és annak szintje), (3) a formális és non-formális nyelvtanulási szintér (4) jövőbeli nyelvtanulási szándék.

Kutatásunk eredményeinek szinoptikus áttekintését az 1. táblázat mutatja be. Az a feltételezésünk, mely szerint a legfiatalabb korcsoport bizonyul majd nyelvtudását illetően a leginkább magabiztosnak beigazolódott, hiszen 13%-al többen nyilatkoztak úgy, hogy beszélnek valamilyen idegen nyelven legidősebb korcsoporttal szemben. Ez a 13% pontnyi különbség azonban nem tekinthető igazán markánsnak. A nyelvi magabiztosságon túlmutató objektív indikátor szintjén azonban már a két idősebb korosztály jóval eredményesebbnek bizonyult, ami azt mutatja, hogy a kezdeti hipotézisünk beigazolódott. Ahogyan feltételeztük a közép és felsőfokú nyelvvizsgák megszerzéséhez szükséges extra ismeretekhez a fiatalok valamivel kevesebb, mint fele iskolán kívüli foglalkozásokat is igénybe vett. Azonban az a feltételezésünk, hogy minden korosztály számára egyformán fontos lenne, hogy a jövőben is nyelvet tanuljon, nem igazolódott be, hiszen a 15-19 éves korosztályhoz képest a 20-24 éves korosztály kétszer akkora mértékben, a 25-29 éves korosztály pedig majdnem háromszoros mértékben szeretne nyelvet tanulni.

1. táblázat. Kutatásunk eredményeinek szinoptikus áttekintése

Vizsgálat dimenziói	Hipotézisek	Bevont változók	Eredmények
(1) a nyelvi készségek szubjektív percepciója	A legfiatalabb korcsoport bizonyul majd nyelvtudását illetően a leginkább magabiztosnak	Idegennyelvtudás és korcsoportok	A legfiatalabb korcsoport bizonyult nyelvtudását illetően a leginkább magabiztosnak
(2) idegennyelv-tudás objektív indikátora (nyelvvizsgálóval való rendelkezés és annak szintje)	A nyelvvizsgálóval való rendelkezés viszont inkább az idősebb korosztályokra jellemző	Nyelvvizsga és korcsoportok	Az objektív indikátor szintjén a két idősebb korosztály jóval eredményesebbnek bizonyult
(3) a formális és non-formális nyelvtanulási szintér	A nyelvvizsgálóval rendelkezők között markánsan megjelennek majd azok, akik non-formális keretek között tettek szert a sikeres vizsgához szükséges extra ismeretekre	Nyelvvizsga bizonyítvány szintje és nyelvismeret megszerzésének színtere	A közép és felsőfokú nyelvvizsgák megszerzéséhez szükséges extra ismeretekhez a fiatalok valamivel kevesebb, mint fele iskolán kívüli foglalkozásokat is igénybe vett.
	Feltételezésünk szerint az idősebb korcsoportoknál és a magasabb szülői iskolavégzettség mellett fokozottabb mértékben jelenik majd meg az iskolán kívüli nyelvtanulás	A nyelvismeret megszerzésének színtere, szülői iskolai végzettség és korcsoportok	A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei esetén nagyobb arányban megfigyelhető a nyelvtudás iskolán kívüli képzéssel való megerősítése is

(4) jövőbeli nyelvtanulási szándék	A jövőbeli tanulási szándék esetén korosztálytól függetlenül markánsan megjelenő irányt jelent a nyelvtanulás	Jövőbeli nyelvtanulási szándék és korcsoportok	A korosztályok között jelentős különbségek vannak, az idősebb korosztályok nagyobb tanulási szándékkal rendelkeztek, legnagyobb mértékben a legidősebb korosztály
------------------------------------	---	--	---

Tanulmányunkban felvetettük azt a kérdést, hogy vajon a szülők iskolai végzettsége hogyan befolyásolja a nyelvtanulás különböző dimenzióit. Eredményeink azt mutatták, hogy a magasabb szülői iskolai végzettség egy olyan többletet jelent a fiatal számára, amely pozitívan hat mind a szubjektív, mind az objektív nyelvtudására. Jelen kérdéskör vizsgálatát terveink szerint a Kutatópont Magyar Ifjúság 2016-os adatain is elvégezzük, hogy nyomon kövessük az elmúlt négy évben történt változásokat ugyanezekben a korcsoportokban és a legfiatalabb kohorszokban.

Irodalomjegyzék

- Bacsa, É. (2008): A tanulási célok vizsgálata az angol nyelvtanulás tükrében. *Iskolakultúra*, 18(7–8), 33–49.
- Bourdieu, P. (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Butler, Y. G. (2013): *Parental factors and early English education as a foreign language: A case study in Mainland China*. AsiaPacific Education, Language Minorities and Migration (ELMM) Network Working Paper Series. 8.
- Council of Europe (2001): *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Csizér, K. (2007): A nyelvtanulási motiváció vizsgálata: Angolul és németül tanuló diákok motivációs beállítódása a nyelvválasztás tükrében. *Új Pedagógiai Szemle*, 57(6), 54–68.
- Csizér, K., Dörnyei, Z. (2005): Language Learners' Motivational Profiles and Their Motivated Learning Behavior. *Language Learning*, 55(4), 613–659.
- Csizér, K., Dörnyei, Z., Németh N. (2004): A nyelvi attitűdök és az idegen nyelvi motiváció változásai 1993 és 2004 között Magyarországon. *Magyar Pedagógia*, 104(4), 393–408.
- Dörnyei, Z. (2005): *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Europass nyelvi útlevél. www.europass.hu (Letöltés: 2017.05.05)
- Európai Parlament - Európa Tanács (2004): *AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2241/2004/EK HATÁROZATA a képesítések és a szakmai alkalmasság átláthatóságának egységes közösségi keretéről: Europass*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32004D2241> (Letöltés: 2017.05.05)
- EUROSTAT. *Eurostat (edat_aes_121)* (Letöltés: 2017.05.05)
- Gardner, R. C. (1985): *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Arnold, London
- Kiss, Cs., Nikolov, M. (2005): Developing, piloting, and validating an instrument to measure young learners' aptitude. *Language Learning*, 55(1), 99–150.
- Kormos, J., Csizér, K. (2008): Age-Related Differences in the Motivation of Learning English as a Foreign Language: Attitudes, Selves, and Motivated Learning Behavior. *Language Learning*, 58(2), 327–355.
- Kormos, J., Csizér, K. (2005): A családi környezet hatása az idegen nyelvi motivációra: egy kvalitatív módszerekkel történő kutatás tanulságai. *Magyar Pedagógia*, 105(1), 29–40.

Nikolov, M. (1999): "Why do you learn English?" "Because the teacher is short." A study of Hungarian children's foreign language motivation. *Language Teaching Research*, 3, 33–56.

Nikolov, M. (2003): Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra*, 8, 61–73.

Pusztai, G. (2009): *A társadalmi tőke és az iskola*. Új Mandátum, Budapest.

Székely, L. (szerk). (2013): *Magyar Ifjúság 2012 - Tanulmánykötet*. Kutatópont, Budapest.

Tánczos, J., Máth, J. (2005): Attitűdbeli és motivációs sajátosságok az idegen nyelv tanulásában. *Iskolakultúra*, 5(12), 43–47.

Weber, M. (1982): *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Szerzők

Novák Ildikó, Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program, Debrecen (Magyarország). E-mail: ilyesnovakildiko@gmail.com

Morvai Laura, Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program, Debrecen (Magyarország). E-mail: morvailaura@gmail.com